

U o v o m b r o j u m o ž e t e p r o č i t a t i :

- ◆ **Pakt stabilnosti i mediji: *Inercija ili zanemarivanje duha Pakta?!***
- ◆ **Medijska saradnja u jugoistočnoj Evropi: *Oformljen Medijski pool – komunikacija za profesionalno novinarstvo***
- ◆ **Srbija: *Mediji – neprijatni svedoci***
- ◆ **Zakon o slobodi informisanja: *Otvaranje prozora u državnim organima***
- ◆ **Vijesti**

Novosti o medijima

Svake druge sedmice
priprema agencija SAFAX,
Sarajevo
<http://www.mp-institut.com/>

◆ Novinarstvo i demokratija ◆ Mediji u tranziciji

Broj 55, Serija I

Sarajevo, 3. april 2000.

P a k t s t a b i l n o s t i i m e d i j i

Inercija ili zanemarivanje duha Pakta?!

Bilo je dosta kontroverznih procjena hoće li Pakt stabilnosti biti ozbiljan korak u stvarnoj stabilizaciji jugoistočne Evrope ili samo velika parada održana sredinom prošle godine u Sarajevu. Donatorska konferencija održana u Briselu 28. i 29. marta unijela je nešto više optimizma. Zemlje donatori obećale su 2,4 milijarde eura za projekte, koji nose zvučan naziv – *brzi početak!* Sljedeća konferencija biće krajem maja u Firenci i na njoj će se pokušati osigurati sredstva za srednjoročne i dugoročne projekte.

Mediji su privukli značajnu pažnju donatora. Učesnici medijske konferencije pokrenuli su inicijativu za donošenje Povelje o medijima zemalja jugoistočne Evrope. Od medija se očekuje da budu generator demokratskih promjena, izgradnje civilnog društva, tolerancije i širenja povjerenja. Više desetina različitih medijskih projekata stiglo je administraciji Pakta u Briselu. Bar kad je riječ o Bosni i Hercegovini, ni država BiH, niti bilo koja druga internacionalna organizacija koja zastupa interese Pakta stabilnosti, nije osigurala transparentnost kriterija i procedure za kandidovanje projekata. Zato neke inicijative nisu ni došle do Brisela, neke su zagubljene na putu ili u tamošnjoj administraciji. Izgleda da su najobavještenije bile velike zapadne organizacije koje preko svojih moćnih lobija tradicionalno povlače velika sredstva donatora za svoj angažman u kriznim i nerazvijenim područjima svijeta.

Bez sumnje, naše kolege iz visoko razvijenih zapadnih zemalja svojim produkcionim iskustvom i transferom znanja, veoma doprinose profesionalizaciji medija u BiH i zemljama tranzicije. Ipak, iskustvo pokazuje da taj transfer znanja nije uvijek bio plodotvoran ili bar ravan uloženom novcu. Mnoštvo edukacionih projekata izvedeno je na brzinu, u mnoštvo medija uloženi su veliki novci, a da pri tome nije istraženo kakav kvalitet imaju i ko ih gleda, sluša ili čita. Uz vrsne svjetske eksperte pod okriljem »know - how« defilovali su i sasvim prosječni, čak i nekompetentni učitelji, od kojih domaći ljudi nisu imali šta naučiti. Povjerenje

u domaće stručnjake i tek stasale lokalne organizacije koje se bave medijima bilo je malo. Među lokalnim novinarima postoji mišljenje da neki od ovih prenosilaca medijskog profesionalizma pola dobijene donacije potroše i prije nego što stignu u zemlju za koju je donacija odobrena. Kad se svemu ovom doda špekulativno ponašanje nekih domaćih korisnika donacija, ima razloga da se na kraju jednog velikog donatorskog ciklusa za medije u ovom dijelu Evrope, koji je trajao, kako za koju zemlju, ali punih deset godina, postavi pitanje – *a kako dalje?!*

Pakt stabilnosti je imao šansu da uspostavi novu strategiju. Neke preliminarnе odrednice te strategije nagovještavale su promjene. Prvo, sam duh Pakta – *saradnja i komunikacije na regionalnom planu* - upućuju na funkcionalniji i ekonomičniji pristup razvoju medijskog ambijenta. Umjesto nabavke skupe opreme, koja je gotovo nagomilavana proteklih godina, više će se koristiti postojeći resursi i iznajmljivanje. Izbjeći će se dupliranje akcija. Dinamički, izabran je metod postizanja brzih rezultata u kratkom vremenu – *brzi početak!* Koliko god taktički ovaj metod izgledao cjelishodan, moraju se uzeti u obzir i neka negativna iskustva koja je proizvela slična metoda na bosanskom slučaju. Brzovozne, nedovoljno pripremljene i ponekad improvizirajuće medijske akcije uoči prvih, pa i drugih bosanskih izbora, nisu dale efekte kakvi su se očekivali.

Medijska tranzicija je dugoročan proces i zato Pakt stabilnosti mora da odgovori na ključno pitanje: kako osigurati dugoročan stabilan transfer znanja i podršku razvoju slobodnih i profesionalnih medija u jugoistočnoj Evropi.

Iako još nemamo potpunih informacija kako su prošli mediji na donatorskoj konferenciji u Briselu (tim prije što je konferencija bila zatvorena za novinare), padaju u oči kriteriji koje je koordinator za medije u Paktu stabilnosti imao prilikom predlaganja prioriteta za *brzi početak*. Sasvim ispravno su uočene četiri linije brzog angažovanja: podrška produkciji, trening, monitoring i kooperacija. Nažalost, predlagači nisu dovoljno (ili uopšte) konsultovali domaće medijske profesionalce, institute i eksperte. Možda su u nekim zemljama konsultovane vlade, ali bez nevladinog sektora, koji je sada noseći u demokratskom i profesionalnom razvoju medija, takav se posao ne može kvalitetno obaviti. Drugi kriterij, koji po našem mišljenju nije u duhu Pakta, jeste preferiranje projekata koje su podnijele velike zapadne organizacije iz Londona, Brisela, Pariza, Stazbura, Kelna, Diseldorfa itd., koje se inače javljaju kao nosioci posla u svim kampanjama visoko razvijenih zemalja u nerazvijenom svijetu. Ovi projekti uglavnom, nemaju dovoljno razvijenu dimenziju saradnje sa lokalnim partnerima.

Prema informaciji dostupnoj na Internet stranici: <http://www.stabilitypact.org/> donatorima je predloženo 13 urgentnih projekata u vrijednosti 12.404.000 eura.

BBC nudi otvaranje Evropskog centra za edukaciju u radiotelevizijskom novinarstvu u Podgorici i Škole za novinare na albanskom jeziku. European Center for Common Ground aplicirao je sa projektom medijske saradnje između Albanije, Bugarske, Grčke, Crne Gore, Kosova i Srbije. Vijeće Evrope će biti nosilac projekata za regulaciju medija, a OSCE će organizovati konferenciju o doprinosu medija u sprečavanju konflikta. IWPR iz Londona je zatražio novčanu podršku za program medijskog razvoja i medijske strategije u jugoistočnoj Evropi. World Association of Newspapers želi da podigne mrežu za trening u menadžmentu i podršku profesionalnim organizacijama. OBN Sarajevo namjerava uspostaviti regionalnu tv mrežu, a OSCE će koordinirati podizanje Radio Kosova. AMARC - Evropska organizacija lokalnih radio stanica želi uspostaviti saradnju lokalnih stanica u regionu. Od postojećih novinarskih mreža hitna novčana podrška zatražena je za agencije SENSE i AIM. Podršku za projekat razvoja javnog sektora u televiziji zatražio je CIRCOM.

S najvećim poštovanjem prema sposobnostima ovih organizacija, nije jasno kako administracija Pakta nije prepoznala vrijednosti i prednosti više projekata koje su udružene

lokalne medijske organizacije iz regiona preporučile Paktu, i koji su već duboko ušli u fazu *brzi početak!* Čini nam se da su predlagači išli inercijom ili logikom koja je postojala prije pet ili deset godina – da u zemljama tranzicije ili ratom poharanim državama treba počinjati sve ispočetka. Bez obzira sa koliko kritičnosti gledamo na ono što je ostvareno u medijskom ambijentu proteklih godina, naši zapadni prijatelji moraju biti svjesni da sada u regionu imaju mnoge dobre medije i sposobne institucije koje uz kvalitetan »know-how« iz inostranstva i sami izvode kapitalne projekte. Smisao Pakta stabilnosti i jeste da ohrabruje lokalne inicijative i lokalnu odgovornost. (Z.Udovičić)

Medijska saradnja u jugoistočnoj Evropi

Oformljen Medijski pool – komunikacija za profesionalno novinarstvo

U Sarajevu je 23. marta 11 predstavnika medijskih instituta i novinskih agencija iz jugoistočne Evrope potpisalo dogovor o stvaranju Medijskog pool-a za slobodno i nezavisno novinarstvo u jugoistočnoj Evropi. Cilj pool-a je podsticanje slobodne cirkulacije informacija, razmjena inicijativa, ideja i iskustava te međusobno upoznavanje i razumijevanje između medijskih organizacija u regionu.

Dogovor o saradnji potpisali su predstavnici Media plana iz Sarajeva, Instituta za medijsko pravo iz Ljubljane, Instituta za sociološka, politička i pravna istraživanja iz Skopja, Međunarodnog centra za edukaciju novinara iz Opatije, Centra za razvoj medija iz Podgorice, Media centra iz Beograda i Albanskog medijskog instituta iz Tirane, te agencije BETA (Beograd), SAFAX (Sarajevo), MONTENA FAX (Podgorica) i STINA (Split). Pool je otvoren i za druge medijske organizacije sa istim ciljevima.

Medijski pool ostaje otvoren za sve profesionalne organizacije, institute i novinske agencije u regionu jugoistočne Evrope. Pored profesionalnog i ekonomskog interesa članica za ovakvim vidom udruživanja, pool ima i snažan značaj za razvoj vrijednosti Pakta o stabilnosti, čiji su temelji udareni u Sarajevu prošle godine. Značaj Medijskog pool-a je i u tome što su njegove članice i nezavisne organizacije iz SR Jugoslavije, odnosno Srbije, koja kao država zvanično nije u Paktu, ali koja ima rezervisano mjesto nakon promjene tamošnjeg režima.

SAfax
Sarajevo Fax
News Agency

Novosti o medijima- na jednom mjestu o aktuelnim medijskim događanjima u Bosni i Hercegovini
Izlazi svakog drugog ponedjeljka na engleskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku. Tekstovi domaćih autora objavljuju se na jeziku kojim se autor služi.

Izdaje: **Media plan** i novinska agencija **Safax**

Urednik: Zoran Udovičić

Redakcija u Sarajevu:
Patriotske lige 30/III, Sarajevo;
Tel/fax:+387 71 213 078, 206 542
E-mail: safax-mp@bih.net.ba

Kancelarija u Banja Luci – SOS – otvoreni telefon za novinare:
Grčka 4, Banja Luka
Tel/fax: 078 (058) 213 442

<http://www.mp-institut.com/>
**PREŠTAMPAVANJE DOZVOLJENO
UZ NAZNAKU AGENCIJE I AUTORA**
Zahvaljujući donaciji Westminster Foundation for Democracy London domaćim medijima servis se dostavlja besplatno

Od demokratske Slovenije do anarhične Srbije

Prezentacija trenutne medijske situacije pokazala je ekstremne razlike u medijskim procesima i opštim karakteristikama medijske slike zemalja odakle dolaze članice pool-a. Najrazvijeniji medijski sistem, najbliži vrijednostima zapadnih demokratija, ima Slovenija. U cilju ulaska u puno članstvo Evropske unije, slovenski parlament treba da usvoji zakon koji će prisiliti elektronske medije da emituju najmanje 55 % evropskog programa, od čega 20 % treba da bude slovenački program vlastite produkcije. Sloveniju karakteriše i izrazito veliki broj registrovanih medija, čak 907. Međutim, od toga je 67 radio stanica, 100 nedjeljnika ili dvonedjeljnika, a ostalo su mjesečnici i druge publikacije, koje nemaju značajan intenzitet pojavljivanja na tržištu. Od nekadašnjih 25 opštinskih radio stanica, samo 3 nisu privatizovane i to iz razloga što nije postojao interes zaposlenih. Subvencije države postoje samo u javnoj RTV, koja se još finansira iz obavezne pretplate i reklama. Strani kapital, koji je ograničen do 33 % za učešće u medijima, prisutan je samo u tri slučaja: Kanal A, POP TV i *Gospodarski vestnik*. Zaštita slobode štampe je jaka. Postoji institucija Časnog suda, čije su odluke meritorne u etičkim sporovima i čije nepoštovanje od strane nekog medija bi dovelo do njegovog profesionalnog i socijalnog izopštavanja.

Dijametralno suprotna situacija je u Srbiji gdje se mediji, koji nisu po volji vlasti, nalaze pod do sada najjačim pritiscima. Pored striktno primjene rigoroznog Zakona o informisanju, koji omogućava privatnim tužiocima, ali i državnim organima, ekspresno izvršenje visokih odštetnih zahtjeva prema medijima, opozicione radio i tv stanice su sada na udaru raznih paravojnih grupa bliskih vlasti koje fizički uništavaju "nepodobne". U skladu sa navedenim zakonom svako može da tuži neki medij, a sudija za prekršaje ima ovlaštenje da za 24 sata sprovede istragu i donese presudu. U tako kratkom periodu je nemoguće za bilo koji medij da pribavi dokaze u svoju korist. Kazne su 5000-10000 njemačkih maraka za urednika, a 10000-20000 za medij. Najveću kaznu, odrezanu od strane države – 500 hiljada DM - morao je da plati beogradski Studio B, čiji je vlasnik Srpski pokret obnove, koji inače vrši gradsku vlast. Razlog je bilo neplaćanje taksi za korištenje frekvencija, što je bio povod za pokušaj gušenja ovog opozicionog medija. Međutim, SPO je platio kaznu, što je omogućilo nastavak emitovanja ove stanice. Po mišljenju beogradskih učesnika sastanka, ozbiljni nezavisni listovi, inače striktni protivnici vlasti, su dnevni listovi *Blic*, *Glas javnosti* i *Danas*, te nedjeljnici *Vreme* i *Nin*.

U Crnoj Gori, kako se moglo čuti na skupu, ne postoje u pravom smislu riječi nezavisni mediji, već isključivo mediji koji podržavaju vlast, to jest predsjednika Milu Đukanovića, i opozicioni, prosrbijski mediji. Ovih prvih medija je više, ali su zato mediji bliski beogradskom režimu agresivniji, što dodatno utiče na dizanje tenzija u Crnoj Gori. Nedavno je, preko predajnika postavljenih na kotama vojske Jugoslavije, počelo emitovanje tv mreže, koja u potpunosti podržava saveznu vladu lociranu u Beogradu. Iako crnogorska vlada smatra nelegalnim ovo emitovanje, ne poduzima korake za njeno onemogućavanje, jer želi da izbjegne sukobe sa vojskom.

Najveći tiraži u Hrvatskoj, najjeftinije novine u Makedoniji, a najbrojnije u Albaniji

Što se tiče Hrvatske, broj od preko 600 štampanih izdanja koliko ih je bilo registrovano dok je trajao rat u Hrvatskoj, sada je reduciran na 200. Od toga 7 je dnevnika i sportskih listova. Po mišljenju gostiju iz Hrvatske, tri ozbiljna politička tjednika su *Nacional*, *Globus* i *Feral*. Podaci o tiražu su neoficijelni, a izvori su sami mediji. Po njima *Večernji list* i *Jutarnji list* imaju po 120 000, *Glas Istre* i *Glas Slavonije* po 10 000, *Nacional* 150 000 primjeraka...

Prema istraživanju agencije Puls od prije dvije godine, 84 % ispitanika se u Hrvatskoj informisalo isključivo preko prvog i drugog programa HRT-a, dok je samo 8 % ispitanika

čitalo štampu. Sve ostale televizije su lokalne – slabe jakosti, ali preko Nacionalne udruge televizija (NUT) pokušava se napraviti konkurencija. Najjača radio stanica je Hrvatski radio koji emituje sa 3 kanala. Postoji 130 radio stanica, ali u značajnom broju na njima je prisutna prvenstveno muzika i zabava bez tretiranja političkih i socijalnih tema. U tim stanicama vlasnici određuju šta će novinar raditi, tako da su novinari često prinuđeni da se bave propagandom, što je u sukobu sa novinarskom profesijom. Internet je takođe vrlo uticajan medij u Hrvatskoj. Na primjer, za vrijeme izbora u Hrvatskoj, stranica *www.izbori.net* imala je oko 100 000 posjeta, iako je cijena za 1 sat korištenja vrlo visoka -12 kuna (3 DM).

U Hrvatskoj postoje tri novinske agencije: državna HINA, privatna i nezavisna STINA i katolička agencija KIA. Na sastanku u Sarajevu gosti iz Hrvatske ocijenili su da nedavne političke promjene daju pretpostavke za smioniji proces demokratizacije medijske scene, ali je istaknuto da te promjene trebaju biti sistemske i zahvatiti sve aspekte medijske situacije, a ne biti tek reducirane na najave nužnih promjena na Hrvatskoj televiziji. Izraženo je i zadovoljstvo što nema revanšizma u medijima, odnosno “sječe” urednika bliskih HDZ-u, što je bilo karakteristično za ovu stranku kada je došla na vlast 1991. godine.

U Makedoniji izlaze 4 dnevna lista i 6 nedjeljnih novina. Zanimljivo je da su u ovoj državi novine najjeftije u regionu. Cijena dnevnih listova je 1/3 njemačke marke, a nedjeljne novine koštaju od 1 do 1,5 marke. To je razlog što, srazmjerno broju stanovnika, novine imaju visoke tiraže i dobro se prodaju. Najtiražniji list je *Dnevnik*, čiji tiraž, po sopstvenim tvrdnjama, iznosi 70 000 primjeraka. Elektronski mediji djeluju na principu tzv. “dualnog sistema”, odnosno podijeljeni su na javni radio-difuzni sistem i privatne radiotelevizije. Makedonska RTV i 29 lokalnih rtv-a imaju javni karakter, 140 rtv stanica su privatno vlasništvo. Postoje dva novinarska udruženja (državno i nezavisno), međutim niti jedno ne funkcioniše u praksi.

Albanija, iako njena populacija iznosi samo nešto više od 3,3 miliona stanovnika, ima najveći broj dnevnih listova, čak devet. To su *Koha Ditore*, *Albanija*, *Sekulli*, *Gazeta Shqiptare*, *Rilindja Demokratike*, *Zeri i Popullit*, *Republika*, *Ekonomia* i *Gazeta 55*. Međutim, tiraž tih novina sve zajedno iznosi oko 50 000 primjeraka, što pokazuje nužnost ukrupljavanja dnevnog izdavaštva. Privatne radio stanice su počele da se osnivaju tek 1997. godine, nakon odluke Parlamenta o slobodnoj radiodifuziji. Trenutno emituje 45 privatnih televizija, ali samo njih osam ima respektabilan cjelodnevni program. Otprilike isto toliko je i privatnih radio stanica. Državna televizija još uvijek ima snažan uticaj i praktično je glasnogovornik albanske vlade.

Medijsku situaciju u Bosni i Hercegovini karakteriše snažan upliv međunarodne zajednice koja utiče na stvaranje zakonske medijske legislative, kao i transformacija javnog sistema emitovanja u zemlji. Za izdavanje dozvola za emitovanje i profesionalno ponašanje elektronskih medija nadležna je Nezavisna komisija za medije (IMC), stvorena od strane međunarodne zajednice. Što se tiče pisanih medija, u toku je stvaranje Vijeća za štampu, ponovo iniciranog od strane međunarodne zajednice, koje će imati ulogu neke vrste suda časti. Jedna od njegovih funkcija će biti da prima žalbe na netačno izvještavanje pisanih medija od strane povrijeđenih subjekata. Vijeće neće moći da određuje novčane sankcije, ali će njegove odluke, koje će u potpunosti biti meritorne, mediji morati objaviti na istaknutom mjestu.

U BiH trenutno rade 433 medija (u Republici Srpskoj 152, a u Federaciji BiH 281). Od toga je 206 radio i 75 tv stanica. Najviše radio i tv stanica je u državnom vlasništvu (131), u privatnom je 146, a tri su takozvana međunarodna medija koja emituju u BiH (televizijska mreža OBN, Radio Fern, UN radio MIR).

Zajednički nastup na regionalnom planu

Novoosnovani Medijski pool započeo je realizaciju svoja prva dva projekta – izdavanje regionalnog medijskog žurnala na Internetu i izradu medijske slike jugoistočne Evrope. Sredstva za ove projekte su u značajnoj mjeri obezbjedili francuska vlada i UNESCO. Medijski žurnal će predstavljati nastavak sadašnjeg servisa Media Plana, odnosno agencije SAFAX, *Novosti o medijima*, ali sa proširenjem tema na cijelo područje jugoistočne Evrope. U Medijskom žurnalu poseban akcenat će se staviti na analitičko sagledavanje medijskih procesa u pojedinim zemljama, kao i medijsku legislativu, koja se, pokazao je i ovaj sastanak, značajno razlikuje od zemlje do zemlje.

Medijski instituti, članovi pool-a, značajan dio svojih zajedničkih aktivnosti će usmjeriti na edukaciju novinara, koja je, zaključeno je, nužna u svim zemljama regiona i nedovoljno u praktičnom dijelu zastupljena na univerzitetima. Naime, u većini zemalja regiona žurnalističko obrazovanje se nalazi u sklopu fakulteta političkih nauka. Na tim katedrama preovladava komunikologija i opšte, sociološko i politikološko obrazovanje, dok je čistih novinarskih predmeta i žurnalističkog rada malo. Učesnici u poolu smatraju da je uz univerzitetsko obrazovanje neophodno podržavati sistem permanentnog praktičnog obrazovanja i usavršavanja novinara, pri čemu treba izbjegavati ad hoc kurseve na koje se troši dosta novca i postiže mali efekat.

U Makedoniji je katedra za žurnalistiku u okviru Pravnog fakulteta, ali sa prenaplašenom pozicijom tzv. pravnih predmeta. Od praktičnih škola postoji samo Škola za tv voditelje. S druge strane, u Albaniji je zadnjih godina novinarska edukacija u ekspanziji. Fakultet žurnalistike u Tirani je od 1991. godine samostalna visokoškolska institucija sa većim prisustvom novinarskih predmeta, a tamošnji Soros medija centar i Albanski medijski institut imaju kurseve praktičnog novinarstva. U Hrvatskoj se katedre za žurnalizam nalaze na Fakultetu političkih znanosti i na Hrvatskim studijima. Hrvatsko novinarsko društvo preko svog Centra za edukaciju novinara organizuje veliki broj seminara i novinarskih radionica. Sličnu ulogu ima i Nezavisno udruženje novinara Srbije sa beogradskim Media centrom. U BiH je najveći broj fakulteta koji se bave edukacijom novinara – četiri, a postoje i dvije škole za permanentno praktično obrazovanje – Media plan škola novinarstva i BBC škola.

Medijski instituti dogovorili su se o razmjeni predavača i polaznika škola i treninga koje organizuju.

U organizaciji Media Plana i Visoke škole za novinarstvo iz Lila početkom iduće godine će biti organizovan kurs za novinarske trenere, na kojem će oni koji obučavaju novinare moći da razmjene iskustva i saslušaju dostignuća edukatora iz škole i Lila, koja ima 75-godišnje iskustvo.

Institut za medijsko pravo iz Ljubljane najavio je održavanje okruglog stola o dualnom sistemu u radio – difuziji.

Novinske agencije prisutne na sastanku su postigle dogovor o zajedničkom angažovanju na budućim projektima. Agencije SAFAX i STINA su potvrdile još ranije dogovorenu saradnju na razvoju projekta Fono servisa, kao i žurnalističke obrade problema izbjeglica i manjinskih prava. BETA i MONTENA FAX su izrazile želju za saradnju na projektima koji tretiraju izbjegličku tematiku i ekonomska pitanja u regionu. Takođe, STINA, CERAM iz Podgorice i Media plan dogovorili su se o organizovanju susreta novinara Jadranske regije. (SAFAX)

Mediji - neprijatni svedoci

(Za Novosti o medijima Vladan Radosavljević, glavni urednik
Media Centra Beograd)

Uprkos gotovo desetogodišnjem mučnom iskustvu koje slobodni mediji u Srbiji imaju sa različitim vidovima represije koju je režim primenjivao u nameri da ih uguši, zabrani, zatvori i učutka, nema sumnje da je aktuelna antimedijaska kampanja, po dinamici i intenzitetu, daleko prevazišla sve periode do sada. U razmaku od svega nekoliko dana srpska je vlast otela predajnike dve lokalne TV stanice – TV Piroat i Kraljevo, zabranila rad još nekoliko manjih TV stanica, naplatila ogromne sume novca na ime naknade za korišćenje frekvencija, onemogućila poskupljenje najtiražnijih nezavisnih novina povećavši pri tome cene hartije i štamparskih usluga. Nastavljeno je i intenzivno ometanje TV signala beogradskog Studija B, a samo pre nekoliko dana, u bahatom noćnom napadu, pet ljudi u uniformama policije, za koje je MUP kasnije zvanično tvrdio da ne pripadaju njima, na prevaru je ušlo u prostorije u kojima se nalazio predajnik te televizije, pretuklo dva čuvara i pričinilo ogromnu štetu na emisionoj tehnici. Za sve to vreme zlokobni srpski Zakon o informisanju, smišljen tako da se svakom mediju u svakom trenutku može uzeti ogromna suma novca, visi nad sudbinom nezavisnog novinarstva, a gotovo svakodnevne pretnje najvažnijih ljudi države, pre svega ministara za informisanje i telekomunikacije, najavljuju da predstoje još žešći obračuni čiji bi rezultat lako mogla biti Srbija bez nezavisne štampe, radija i televizije, medijski okupirana partijskim biltenima kakvi su list *Politika* ili RTS.

Koji su razlozi za ovako intenzivan obračun sa slobodnom i profesionalnom štampom?

Odgovor je gotovo nemoguće razaznati bez zadiranja u sferu politike i događaja koji u narednim danima očekuju Srbiju.

Ma koliko nastojao da očuva sopstvenu stamenost i prikaže neokrnjenu monolitnost, odlučnost i strogost, režim shvata da se nalazi u jednoj od najvećih kriza, verovatno još žešćoj od onih koju su ga uzdrmale po proterivanju Srba iz Hrvatske ili posle Dejtona. Miloševiću i njegovoj okolini jasno je da nešto hitno valja preduzeti, jer, kako-tako okupljena opozicija, sve jača studentska udruženja i naročito nezadovoljni građani počinju da predstavljaju očiglednu opasnost. A kada se svakodnevica ne da izmeniti, šta drugo nego je sakriti?

Realizacija ovog oprobano metoda, ali i pokušaja koji je još jedini preostao, neće biti previše komplikovana. Gotovo ni jedna televizijska stanica u Srbiji nema dozvolu za emitovanje programa ili bar nema sve potrebne dozvole iz inače povelikog kompleta, a takva situacija obezbeđuje vlastima solidan pravni zaklon koji će poslužiti kao argument da se ne radi o teroru već o zaštiti pravne države.

Na potpuni mrak i tišinu režim će se odlučiti ako proceni da će nešto zaista morati da se menja i da je sadašnje stanje stvari neodrživo na duži rok. Te bi se promene mogle odvijati na najmanje dva za sada vidljiva načina – izborima (u godini koja i inače podrazumeva te aktivnosti na saveznom i lokalnom nivou) ili na ulici. U oba slučaja upravo bi mediji, čiji se novinari bave novinarstvom držeći se profesionalnih pravila, svakako mogli biti neprijatni svedoci. Jer, niti će izbora biti bez krađe niti će obračuna na ulici biti bez velikih tragedija. Drugim rečima, gotovo je izvesno da su otimanja, zabrane i proganjanje novinara koji su u toku tek verovatni početak prolećne čistke koja čeka ovdašnje medije.

S duge strane odvija se takođe zanimljiv i po mnogo čemu indikativan proces. Masovno okupljanje građana koje bez uspeha pokušavaju da organizuju opozicione stranke, spontano se događa tamo gde se zatvaraju mediji. Iz večeri u večer, oko 10 000 Kraljevčana i na hiljade stanovnika Pirota protestovalo je na centralnim trgovima tih mesta sa jednim jedinim zahtevom – da se omogući rad njihovim lokalnim televizijama. Ovi protesti, inače već viđeni u mnogim ranijim fazama, doneli su neočekivane, gotovo zapanjujuće rezultate. Ministar za telekomunikacije Srbije, istaknuti član Jugoslovenske levice i jedan od najznačajnijih egzekutora medijske represije, Ivan Marković, pozvao je na razgovor gradonačelnika Kraljeva i obećao mu vraćanje otete emisione opreme. Iznenadjenje je bilo potpuno kada je par dana potom oprema zaista i vraćena, a TV Kraljevo nastavilo sa radom! Obaveza je bila da protesti budu prekinuti. Poučeni takvim primerom Piroćanci su sami nabavili deo tehnike koji je nestao i takođe nastavili da emituju program, za sada bez posledica.

Ostaje pitanje da li su građanski protesti zaista, tako brzo i tako efikasno, doneli željeni rezultat. Sudeći po dosadašnjem iskustvu sa ovdašnjim vlastima teško je poverovati u tako nešto. Istina, režim je do sada popuštao uvek kada je nailazio na odlučan otpor, ali su kratkotrajni lokalni protesti ipak događaj koji se mogao držati pod kontrolom, sa nadom da će se bunt smiriti i na kraju potpuno prestati. Biće, dakle, da je po sredi nešto sasvim drugo.

U ovom trenutku špekulacija je bezbroj. U mnogima se tvrdi da je došlo do neke vrste »greške u koracima« unutar samih struktura vlasti koja je malo poranila sa početkom žestokog i definitivnog obračuna. Nisu retke ni priče o ličnim vezama gradonačelnika Kraljeva i nekih istaknutih predstavnika vlasti, ali su najčešće one o još jednoj tajnoj pogodbi opozicije, pre svega Srpskog pokreta obnove, sa režimom čiji je rezultat održavanje statusa kvo. Ni ova, jedna od retkih srećno završenih epizoda, međutim nije ponudila odgovor na pitanje mogu li mediji i represija nad njima biti uvod u očekivane i pozitivne promene. Po reakcijama u dva grada, gde su na kratko ukinute televizije, odgovor bi mogao biti potvrđan. Štaviše, česte su tvrdnje da bi represija nad medijima mogla biti mnogo značajniji povod od svih poziva opozicije koja je tokom vremena gubila neophodno poverenje. S druge strane, ostaje dilema, je li godinama iscrpljivana Srbija, sita mitinga, buntova i protesta, spremna za akciju širih razmera koja bi istinski mogla uzdrmati režim.

Na ovo pitanje odgovor može dati jedino vreme koje dolazi.

Z a k o n o s l o b o d i i n f o r m i s a n j a

Otvaranje prozora u državnim organima

Jedan od fundamentalnih principa vlasti u zapadnim demokratskim društvima je odgovornost vlasti građanima koji su je izabrali. Ideal demokratskog društva je da građani moraju biti informisani o odlukama koje donosi njihova vlada, o načinu na koji se donose te odluke i ko ih kreira. Međutim, onaj ko posjeduje informacije ima moć, tako da se one često skrivaju od javnosti, jer to omogućava autoritativniju vladavinu. Logika vlastodržaca u cijelom svijetu je donedavno bila da se mnogi državni poslovi moraju kriti pod izgovorom državne bezbjednosti, mada je suština bila u želji posjedovanja što više moći. Međutim, kako je demokratija u svijetu sve više sazrijevala, vlasti su dobijale sve manje mogućnosti da kriju informacije, odnosno novinari i javnost sve veći pristup informacijama. Danas u dvadesetak zapadnih država svijeta postoje zakoni koji određuju opšte pravo građana na pristup informacijama u posjedu vladajućih struktura. Po pravilu ova vrsta zakona se naziva “zakoni o slobodi informisanja” ili “zakoni o pristupu informacijama”.

Kraj netransparentnosti

Većina država je ove zakone donijela tek u zadnjih 30 godina, što pokazuje da je vlast i u društvima koja su se izdavala za istinski demokratska, nije bila raspoložena da se odrekne svog ekskluzivnog prava da zadrži informaciju. Izuzetak je Švedska, gdje je akt o slobodi informisanja donešen čak davne 1766. godine. Tek 200 godina kasnije SAD, 1966. godine, donose prvi moderni zakon o slobodi informisanja. Parlamenti dvadesetak ostalih zapadnih država ove zakone izglasavaju od 1970. do 1998. godine.

U Bosni i Hercegovini postoji deklarativno pravo sadržano u entitetskim ustavima da su mediji slobodni, kao i da je slobodan pristup informacijama. Međutim, opšte odredbe daleko da su mogle popraviti situaciju na terenu. Novinari u BiH najbolje znaju koliko je teško, bez ličnih poznanstava sa pojedincima iz vlasti, doći do relevantnih informacija. Osim arogantnih ministara i njihovih zamjenika, pristup informacijama su često kočile i njihove sekretarice, pa čak i portiri u državnoj službi. Međunarodna zajednica, svjesna da demokratskog preobražaja BiH nema bez pune transparentnosti u radu državnih organa, je zbog toga odlučila da nametne zakon o slobodi informisanja. Nakon ukaza Visokog predstavnika od 31. jula 1999. kojim je naložio ukidanje zatvorske kazne za klevetu i naložio slobodan pristup informacijama, OHR i OSCE su se latili posla da izrade Zakon o slobodi informisanja, nalik rješenjima koja postoje u zapadnim zemljama. Trenutno specijalna savjetodavna grupa sastavljena od stranih i domaćih eksperata razmatra rješenja koja su predložili OHR i OSCE, te će se zakon, nakon primjedbi, dati u javnu raspravu. Njegov konačni nacrt, koji će ići u parlament, se očekuju u junu.

Po ovom prijedlogu zakona predviđeno je da se novinarima, ali i običnim građanima, omogući pravo pristupa dokumentaciji ili zapisima u posjedu vladajućih struktura. Pod tim se podrazumjevaju ministarstva i parlamenti na svim nivoima vlasti, sudovi, ali i velika državna preduzeća, kao što su Elektroprivreda, PTT, Vodovod, koja su upravo pod kritikom javnosti zbog nedovoljno transparentnog poslovanja. Zakon uključuje i pravo pojedinaca na pristup dokumentima koji se odnose na njih, te pravo da isprave faktički netačne informacije.

U zakonu će, nalik i ostalim sličnim rješenjima u svijetu, biti postavljeni i izuzetci od ovih načelnih pravila. Tako će zaštićeni od objavljivanja u pojedinim fazama moći biti dokumenti od izrazitog značaja za bezbjednost države, sudski i istražni postupci za krivična djela, određena vladina testiranja, akcije i inspekcije. Međutim, s obzirom da bi vlast za mnoge dokumente mogla tvrditi da potpadaju pod ove kategorije, za prikrivanje bilo koje informacije moraće da se precizno obrazloži razlog nedavanja informacije. Npr. ranije objelodanjivanje devalvacije bi naškodilo monetarnoj politici države ili, davanje podataka o prikupljenim dokazima u sudskom postupku bi ugrozilo bezbjednost svjedoka...

Uzor švedski zakon

Ilustracije radi, navešćemo primjere iz Švedske o pristupu informacijama koje je na okruglom stolu "Pravo na traženje informacija", održanom nedavno u Sarajevu, iznio predsjednik Nezavisne komisije za medije (IMC) Krister Thelin. On je naglasio da je u Švedskoj pristup novinara državnim informacijama gotovo apsolutan. Švedski novinari imaju čak pravo da prisustvuju otvaranju službene pošte koja stiže u državne organe, ministarstva i parlamente. Na taj način oni direktno imaju uvid u "tek otvorene koverta" i punu slobodu da objave sve što vide. Teško da će se, bar u ovoj fazi, u BiH desiti ovako liberalna situacija, toga je svjestan i Thelin. Međutim, on je najavio da će Savjetodavnoj grupi za izradu bih zakona predložiti tri postulata koja trebaju ući u budući zakon. To su: 1. Zahtjev za dobivanje informacije treba biti neformalan. Ovo je posebno značajno jer mnoge državne strukture i policijski organi traže službene dopise iz medija da daju bilo kakvu informaciju; 2. Brzo

dostavljanje informacije. Naime, novinari u BiH čekaju i po nekoliko dana da dobiju informaciju, koja je često dostupna istog dana. Stoga Telin predlaže rješenje kao u Švedskoj, da informacija treba biti dostavljena istog dana; 3. Informacije su u potpunosti besplatne, uključujući i troškove kopiranja i slanja koje treba da napravi državni organ; 4. Mogućnost da se sudskim putem dobije informacija, ukoliko bude uskraćena, kao i odgovornost pred sudom onih koji nisu htjeli dati informaciju.

Donošenje Zakona o slobodi informiranja, što je predviđeno za ljeto ove godine, sigurno neće promijeniti tradicionalna shvatanja u Bosni i Hercegovini ukorjenjena kod onih koji su na vlasti, da se uspješnije vlada što narod zna manje, ali i naroda prema vlasti da ona ima pravo na sve. No, postojanje ovog zakona biće alat, koji će pospješiti proces demokratizacije Balkana. Možda će zakon ići ispred svog vremena, ali, makar i njegovo kilavo sprovođenje, otvara do sada neslućene mogućnosti slobode informisanja na ovim prostorima. (Radenko Udovičić)

V i j e s t i

Radiju "M" prva dugoročna dozvola IMC-a

Prvu dugoročnu dozvolu Nezavisne komisije za medije (IMC) dobio je 21. marta sarajevski Radio "M". IMC tim povodom podsjeća da postoje dva tipa dozvole: na dvije i na pet godina. Sve radio stanice koje je IMC označio kao privatne dobiće dozvolu na pet godina, a onima koje su prethodno prekršile Kodeks o uređivanju (IMC) ili uslove privremene dozvole biće izdata dozvola na dvije godine. Javne radio i TV stanice koje su podnijele zahtijev i ispunile sve kvalifikacije, kao i nove radio i TV stanice koje tek podnose zahtijev, takođe će dozvolu dobiti na period od dvije godine. Razlog tome je što su mnoge javne stanice u procesu privatizacije, te IMC čeka konačno razrješenje njihovog statusa.

IMC očekuje da će faza procesa izdavanja dozvola biti završena nakon ljeta.

Radio "Korona" u eteru

U Trebinju je 15. marta počelo emitovanje eksperimentalnog programa privatnog radija "Korona", koji signalom pokriva samo gradsko područje, prenosi ONASA.

“Namjeravamo pojačati signal, pa će naš program uskoro moći pratiti u svim istočnohercegovačkim opštinama, dijelu Crne Gore i Hrvatske, rekao je direktor i glavni urednik ovog radija Radoslav Ivanković.

U Trebinju postoje još dvije radio stanice: privatni radio Pegaz i opštinsko glasilo Radio Trebinje.

Neophodni slobodni mediji

Naknade za radio i TV kuće direktno će zavistiti, ne samo od snage i broja predajnika koje stanica koristi, već i od toga da li je ona javna ili privatna u skladu sa pravilima IMC, odlučilo je Vijeće Nezavisne komisije za medije na redovnoj sjednici 10. marta 2000. godine usvojivši izmjene Pravila o naknadama za dozvole o emitiranju koja su stupila na snagu 1. januara 2000. godine.

Privatne radio i TV kuće imaju 20 posto popusta od ukupne mjesečne naknade i plaćaće ih u fazama.

Konkurs za upis treće generacije studenata Škole novinarstva

Raspisan je konkurs za upis treće generacije Škole novinarstva Media plana. Biće upisana 22 studenta – mlada novinara iz BiH i drugih zemalja jugoistočne Evrope. Nastava počinje 18 septembra i završava 31. maja 2001 godine. Informacije i prijava za konkurs nalaze se na Internet stranici: <http://www.mp-institut.com/>

I n t e r n e t

Širi se evropsko novinarsko tržište

Evropska novinarska Internet mreža sa sjedištem u Parizu nedavno je promovisala novu web stranu (<http://www.netsatsource.com>.) koja urednicima vijesti omogućava pristup gotovim tekstovima koje pripremaju novinari dopisnici.

Članstvo u *netsatsource.com* je besplatno, a urednici plaćaju cijenu po korištenju teksta. Novinari sami određuju uslove prodaje teksta, od cijene po broju riječi do autorskih prava i ekskluzivnih tekstova. Na mreži trenutno radi više od stotinu novinara.

UN podržavaju širenje Internet mreže

Ujedinjene Nacije namjeravaju da podrže projekte uvođenja i većeg korištenja kompjuterske tehnologije i Interneta u zemljama u razvoju piše "News 24".

Generalni sekretar UN Kofi Anan je nedavno izjavio za BBC da će predsjedniku ove organizacije predložiti da se misija UN u 21. vijeku proširi i na osposobljavanje ljudi za korištenje Interneta koje bi vršili tehnološki stručnjaci - volonteri UN. On će takođe predložiti predstavljanje deset hiljada Internet stranica koje će bolnicama i klinikama omogućiti da imaju pristup posljednjim dostignućima iz medicine.

Ako vas neko ometa u profesionalnom novinarskom radu javite se na SOS telefon – 078 (058) 213 442 Media Plan Banja Luka

Savjet Media plan Instituta: Prof. dr. Muhamed Nuhić, Hamza Bakšić (Sarajevo); Perica Vučinić (Banja Luka); mr. Lenart Šetinc (Ljubljana); prof. dr. Mario Plenković (Zagreb); mr. Louis de la Ronciere (Paris); mr. Aleksandar Todorović (Montreux); prof. dr. Slavo Kukić (Mostar); prof. dr. Miroљjub Radojković (Beograd).